

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

Conimex®

De Oosterse keuken thuis.

Slamat Makan – Smakelijk Eten.

Historische Kring Baerne

Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. 02154-30377

Voorzitter

J.G. v.d. Kraats
Torenlaan 34
3743 HH Baarn
tel. 02154-21000

Algemeen Secretaris

F. Muts-Snel
van Goyenlaan 213
3764 XH Soest
tel. 02155-12989

Penningmeester

I. Huls-Brandsma
Wittelaan 8
3743 CP Baarn
tel. 02154-22974

Werkgroep Archeologie

J.W.A.A. van der Laan
Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. 02154-11656

Werkgroep Archiefonderzoek

H.M.M. van Vugt
Vollenhoveschans 19
1324 HS Almere
tel. 036-5344421

Werkgroep Interviews en Reportages

J.M. v.d. Brink-v. Wijkvliet
Prof. Meijerslaan 10
3741 XH Baarn
tel. 02154-20161

Werkgroep Oudheidkamer

R.J.E. Luikinga-Geijtenbeek
Klaproosstraat 15
3742 RA Baarn
tel. 02154-15724

Werkgroep 'Baerne'

H. Bronkhorst
Eemweg 23
3741 LA Baarn
tel. 02154-13587

Redactie Baerne

E.J. Heun-ten Holt
H. Bronkhorst
J. Kruidenier
L.J. Stomp
R. Uileman
T. Biemans
Sophialaan 13
3743 CT Baarn
tel. 02154-22951

Ledenadministratie

N. Kuyt-Smit
v. Wassenaerlaan 16
3742 AH Baarn
tel. 02154-18065

Bezoekadres en bezoektijden Oudheidkamer

Burgemeester Penstraat tussen nr.2 en 4. Open op maandagen van 10 tot 12 uur en van 20 tot 22 uur, maar **niet** op de eerste maandagavond van de maand en **niet** op maandagavond in de maanden juli en augustus.

Lidmaatschapskosten

minimaal f 35,- per jaar per gezin
minimaal f 25,- per jaar
individueel
minimaal f 12,50 per jaar
jeugdlid (14 t/m 18 jaar)
Bankrek.nr.: 30.47.28.292
Postbankrek.nr.: 41.92.133
Losse verkoop "Baerne": f 5,50
verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit en
Boekhandel Den Boer,
Laanstraat 69

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. Het tijdschrift "Baerne" komt mede tot stand door Drukkerij Bakker Baarn.

INHOUD**Pag.**

**Kleinschalig landbouwproject van de Commissie van Weldadig
omstreeks 1822 ter bestrijding van de armoede**

2

Middeleeuws Mariabeeld in Baarnse kerk

9

Mededelingen

11

In gesprek met mej. C.TH.J. Hendriks

12

Omgevingsonderwijs

19

Honderd jaar Aloysiuschool (1)

20

“Om hun lot door eigen ijver en werkzaamheid te verbeteren”

KLEINSCHALIG LANDBOUWPROJECT VAN DE COMMISSIE VAN WELDADIGHEID OMSTREEKS 1822 TER BESTRIJDING VAN DE ARMOEDE TE BAARN

door J.F. van Rooijen

Het Gemeentearchief Baarn herbergt vele archieven, waaronder dat van de Commissie van Weldadigheid. Archiefstukken, die zich hierin bevinden, vertellen soms op zichzelf al een heel verhaal. Dat toont ook dit artikel aan, waarin met behulp van slechts enkele archiefstukken een beeld wordt geschetst van een “ander” Baarn dan dat wij nu kennen.

Beknopte geschiedenis Commissie van Weldadigheid

In het begin van de 19e eeuw was de armoede groot in Nederland. De armenzorg was toen vooral een zaak van de kerken en enkele particuliere instellingen. In 1818 kreeg Baarn een bijzondere organisatie binnen haar grenzen, die werkzaam was op het gebied van de armenzorg: de Commissie van Weldadigheid. Prins Willem en Prinses Anna Paulowna hadden deze in het leven geroepen. Ook in Soest is kort na de vestiging van het koninklijk paar in paleis Soestdijk een Commissie van Weldadigheid opgericht. (*1)

Met de financiële middelen van het koningshuis hielp de Commissie Baarnaren die onder armoedige omstandigheden moesten leven. Vooral Hare Koninklijke en Keizerlijke Hoogheid, prinses Anna Paulowna, bleek erg begaan met het lot van de plaatselijke bevolking. In navolging van haar stelden ook latere bewoners van paleis Soestdijk gelden beschikbaar voor de goede werken van de Commissie. Deze werken bestonden allereerst uit de bedeling van de armen met brood, gort en kleding. Voorts werd er op het gebied van de gezondheidszorg veel gedaan, zoals het vergoeden van de kosten van de heelmeeester, medicijnen, kraamhulp en het vaccineren van kinderen. Daarnaast was de Commissie van Weldadigheid al vanaf de beginjaren actief op het gebied van de werkverschaffing. Hierbij moeten we met name denken aan het thuis laten spinnen van vlas e.d. en het inzetten van werklozen 's winters bij werkzaamheden op de domeingronden en aan wegen. Tot slot noem ik het onderwijs, een werkterrein waar de Commissie zich tot in de 20e eeuw mee bezig heeft gehouden.

Vanzelfsprekend veranderde in de loop der tijd de aard van het werk van de Commissie. Pas in 1973 werd de Commissie formeel opgeheven, nadat zij daarvoor lange tijd slechts een sluimerend bestaan had gekend.

Hulp aan minvermogende Baarnaars

In 1822 kreeg de Commissie van Weldadigheid een bijzondere opdracht van prinses Anna Paulowna. Naast de "gewone" hulp aan de armen vroeg de prinses om extra aandacht voor de ingezetenen die weliswaar niet in volstekte armoede leefden, maar die amper en met veel moeite de eindjes aan elkaar wisten te knopen. Soestdijk wilde daarom graag van de Commissie weten hoe deze mensen geholpen konden worden "om hun lot door eigen ijver en werkzaamheid te verbeteren (...) ten einde eenmalen tot dien gelukkigen middelstand te geraken". Op voorhand werden enige ideeën geopperd, zoals het geven van slachtvee, gereedschap of het verhuren van een stukje bouwland. De Commissie van Weldadigheid stelde hierop een onderzoek in naar de situatie van de Baarnse huishoudens. Inderdaad bleken een aantal gezinnen slechts met de meeste moeite en met hard werken het hoofd boven water te kunnen houden, zonder dat zij in staat waren hun toestand iets te verbeteren. Laat staan dat zij op hun oude dag konden leven zonder ondersteuning uit de armenkas!

De wens van prinses Anna Paulowna om deze "minvermogende doch vlijtige en werkzame lieden in de gelegenheid te stellen door eigen ijver hun staat te verbeteren en blijdere vooruitzichte te bekomen" kon volgens de Commissie het best bereikt worden door tuingrond beschikbaar te stellen. De oogst van aardappelen en tuinvruchten en de trapsgewijze verbetering van de grond waren een betere bijdrage tot het onderhoud van een huisgezin, dan geldelijke verdiensten die direkt werden uitgegeven werden aan de aanschaf van betere kleding, huisraad en wat dies meer zij. Aan personen die geen tuin of aardappelland in bezit of gebruik hadden, kon tegen het voorjaar een stuk gemeentegrond ter beschikking worden gesteld. Of hiervoor huur in rekening gebracht moest worden, liet de Commissie in het midden. Wel werd opgemerkt dat de uitgifte van grond in erfpacht of zeer lange huur veel voordelen had "als ontstaande daardoor een zeker gevoel van eigendom welke een sterke aanspooring geeft tot toeneemende vlijt en verbeetering."

Om vruchtbare grond te verkrijgen was mest onontbeerlijk. De Commissie wilde er daarom toe overgaan om vee en/of voeder beschikbaar te stellen, afhankelijk van de gezinssituatie. In dit kader werden de huisgezinnen in 4 klassen onderverdeeld:

- A huishoudens waaraan een koe met benodigd veevoer gegeven kon worden;
- B huishoudens die al een koe hadden, maar die in aanmerking kwamen voor de verstrekking van veevoer tot onderhoud ervan;
- C huishoudens waaraan een varken tot vetmesting met toegift van enig koren tot betere voeding van het beest gegeven moest worden;
- D huishoudens die al een varken bezaten maar aan wie koren tot vetmesting kon worden uitgereikt.

Koning Willem II

Anna Paulowna

Alleen 's winters

Hierbij werd opgemerkt dat er voor bovenbedoelde Baarnaars, die zelf niet of nauwelijks over grond beschikken, nogal wat bezwaren kleefden aan het houden van hoornvee in het zomerseizoen. Het vinden van groen voeder was in de zomer op de hoge gronden zeer moeilijk en in een droge periode zelfs ondoenlijk. Minvermogenden waren gedwongen voor hun vee het gras in de bossen en langs de korenakkers op te zoeken, wat onherroepelijk gepaard zou gaan met twist en geruzie vanwege de schending en vernieling van eigendommen van anderen. Ook het "heuen der koeien of rondleiden langs gemeente wegen en velden" was geen oplossing vanwege schending en vernieling van eigendommen. Bovendien hadden de velden bij droogte te weinig te bieden. Daarnaast had de Commissie oog voor de te verwachten problemen op het gebied van "de zedelijkheid" van de jongelieden die de koeien rondleiden: "geheel aan hun zelve overgelaten dwalen zij den gantschen dag zonder opzicht rond en zijn dus geheel buiten genot van eenig schoolonderwijs." Dit alles kon natuurlijk ondervangen worden door het vee te laten grazen in het weiland van boeren of bezitters van grasland, maar dit was een dure oplossing. Maar het belangrijkste bezwaar was wel dat elders het laten grazen van het vee - of dat nu in de bossen, velden of weilanden gebeurt - (vrijwel) geen mest opleverde voor het tuinland. En daar was het toch allemaal om te doen!

De Commissie stelde derhalve voor de uitgifte van hoornvee te beperken tot het winterseizoen. Ieder huisgezin van klasse A zou op 1 november een guste koe moeten krijgen met 4000 pond hooi tot onderhoud. Begin mei kon de "doorgewinterde" koe weer op de markt worden verkocht. Bij de verkoop mocht men wel rekenen op een voorjaarsprijs, die voor een goed verzorgde koe f14,= hoger lag dan de najaarsinkoopsprijs. De somma van de najaarsprijs zou dan weer teruggestort kunnen worden in het fonds van Hare Keizerlijke en Koninklijke Hoogheid vermeerderd met f5,= per koe "ter bestrijding der onvoorziene toevallen". Het overige deel van de winst kwam ten goede van de huisgezinnen, die bovendien 's winters het voordeel hadden van de melk en de verkregen mest van het koebeest. Op deze wijze waren de inkoopkosten van het hoornvee dus slechts een voorschot, en bestonden de eigenlijke uitgaven uit de kosten van het hooi. Afhankelijk van het toenemende welvaartspeil van het gezin kon de hoeveelheid hooi die verstrekt werd op den duur nog verminderd worden.

Wat er met de huisgezinnen in de klassen B-D moest gebeuren, staat hierboven in feite al vermeld. Aan de huishoudens van klasse B diende zoveel hooi te worden verstrekt als zij ter overwintering van hun vee mochten tekort komen. De levering van hooi kon zowel tegen een lagere prijs als pro deo. De huishoudens van klasse C zou-

den via de Commissie een jong mager varken krijgen om dit vet te mesten met de aardappelen, die zij zelf verbouwden of op eigen kosten moesten aanschaffen. Om de vetmesting goed te laten slagen bestond de mogelijkheid om koren te verstrekken. Tot slot kon bij de armen van klasse D, die een varken bezitten, worden volstaan met het geven van koren tot betere vetmesting.

Project gaat van start

Volgens de toenmalige marktprijzen diende Soestdijk rekening te houden met de volgende inkooprijzen:

een guste koe of vaar*	f 50,=
hooi per duizend pond	f 8,=
een mager varken	f 10,=
koren per zak	f 4,=

Aan de hand van deze prijzen en de lijst van de Commissie houdende de opsomming van gezinnen naar de klassen A-D kon Prinses Anna Paulowna zelf bepalen in welke omvang met het project van start werd gegaan. De prinses, die zeer te spreken was over het rapport van de Commissie, liet het project van start gaan met de volgende gezinnen:

- Voor de klasse A: het huisgezin van Teunis Beukbergen;
- Voor de klasse B: het huisgezin van Pieter Grasmajier,
de weduwe Oosterbeek;
- Voor de klasse C: het huisgezin van Cornelis Overeem,
het huisgezin van Jannis Rijzenburg;
- Voor de klasse D: het huisgezin van Wouter Kuip,
het huisgezin van Jan de Ridder.

Aan het eind van het jaar concludeerde Prinses Anna Paulowna tevreden dat blijkens de door de Commissie verstrekte inlichtingen over bovengenoemde families, het landbouwproject een groot succes was. De kosten van de buitengewone ondersteuning bedroegen het eerste jaar f 134,20, wat dicht lag bij de raming van f 130,=. Al met al was er reden genoeg om dit project met steeds andere ingezetenen voort te zetten. En zo werden er in het begin van de 19e eeuw verschillende arme Baarnars door prinses Anna Paulowna gestimuleerd "om hun lot door eigen ijver en werkzaamheid te verbeteren".

Bronnen

Gemeentearchief Baarn: Archief Commissie van Weldadigheid
Oudheidkamer: Dokumentatie Commissie van Weldadigheid

Noten

*1 Zie: A.J. Ubels, "Het Huis van Oranje en Soest", in: Soest; uitgave ter gelegenheid van het 12-jarig ambtsjubileum van burgemeester mr. S.P. baron Bentinck, (Soest, 1959).

*2 niet drachtige koe, die doorgemolken wordt.

PROGRAMMA 1995-1996

- Dinsdag 24 oktober 1995   Dialezing "Nederlandse begraafplaatsen"
door de heer M.L. Stokroos uit Amsterdam.
- Dinsdag 21 november 1995   Dialezing "Ziet hoe Sint Niklaas zijn leven
soms waagt!"
- Dinsdag 30 januari 1996   Dia's "Oud en Nieuw Baarn" met 2 schermen
door de heren C.v.d.Steeg en T.G.H. Reitsma.
- Dinsdag 13 februari 1996   's Middags herhaling 30 januari 1996.
- Donderdag 22 februari 1996   2e herhaling van 30 januari.
- Donderdag 14 maart 1996   Algemene ledenvergadering.
- Dinsdag 23 april 1996   dialezing "Eemlandse boerenerven" door
Drs. T.W.B. Blekkenhorst uit Utrecht.

Alle lezingen vinden plaats in Cultureel Centrum "De Speeldoos",
Rembrandtlaan 35 te Baarn.

Aanvang 20.00 uur. Behalve Dinsdag 13 februari 1996, aanvang 14.30 uur.

MIDDELEEUWS MARIABEELD IN BAARNSE KERK

In de Baarnse Maria Koningin Kerk aan de Maatkampweg bevindt zich, naast ander waardevol kerkelijk kunstbezit, een prachtig Middeleeuws Mariabeeldje.

Op 28 maart j.l. werd in deze kerk een voordracht gehouden over dit kerkelijk bezit, waarvoor ook de redactie van Baerne werd uitgenodigd. Op deze avond waren we zo gelukkig dit fraaie, ongeveer 30 cm hoge, eiken beeldje, waarvan we het bestaan niet eens vermoedden, te mogen zien en zelfs aanraken. De voordracht werd gegeven door de dames K.Westerink en A.de Rijk. Mevrouw K.Westerink is als adviseuse verbonden aan het Centrum Kerkelijk Kunstbezit te Utrecht.

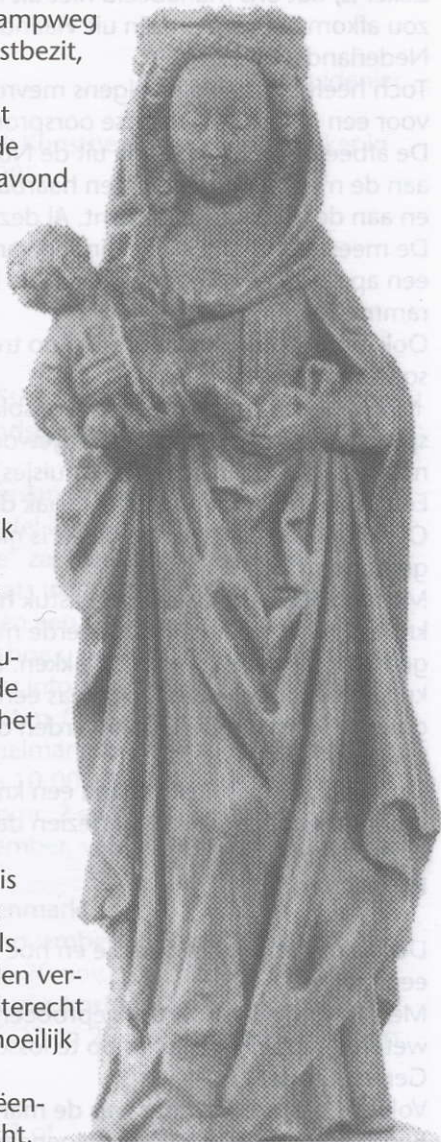
Zij fotografeert en inventariseert waardevolle voorwerpen, die in kerken aanwezig zijn.

Het Centrum Kerkelijk Kunstbezit werd indertijd opgericht om te voorkomen, dat b.v. door afbraak van kerken, belangrijke kunstwerken in het bezit van handelaren zouden komen en daardoor voor de gemeenschap verloren zouden gaan.

Mevrouw A. de Rijk was in verband met haar afstudeerproject op zoek naar verdwenen en bestaande houten beelden in het Gooi en stuitte daarbij op het "Baarnse" Mariabeeldje.

Raadsels

Ondanks het onderzoek door mevrouw A.de Rijk is ons Mariabeeldje niet alleen gehuld in een sierlijk geplooid gewaad, maar ook nog steeds in raadsels. Tijdens de reformatie zijn er niet alleen veel beelden vernietigd, maar ook zoek geraakt. Vaak kwamen ze terecht in schuilkerken, waardoor hun afkomst meestal moeilijk meer is te achterhalen. Zo bevindt zich o.a. een Middeleeuws beeld uit Baarn, dat de heilige Drieëenheid voorstelt, in het Catharijne Convent te Utrecht. Het is afkomstig uit de schuilkerk van Santvoort.

Mariabeeld uit de Maria Koninginne Kerk aan de Maatkampweg.

Herkomst

Zeker is, dat ons Mariabeeld niet uit het Gooi komt. Het dateert uit 1450 à 1500 en zou afkomstig kunnen zijn uit Vlaanderen, Noord-Frankrijk of uit de Noordelijke Nederlanden.

Toch heeft het beeldje volgens mevrouw A. de Rijk een aantal kenmerken, die pleiten voor een Noordnederlandse oorsprong.

De afbeeldingen van Maria uit de Noordelijke Nederlanden zijn namelijk herkenbaar aan de met parels gevlochten haarband, de manier waarop ze het kindje vasthoudt en aan de hoekige achterkant. Al deze kenmerken zijn van toepassing op ons beeld. De meeste gotische afbeeldingen van Maria met kind zijn die waarbij het kindje Jezus een appel, druiven of een peer in de hand houdt. Dit kindje draagt echter een soort rammelaar.

Ook in het Noordhollandse Heiloo treft men een beeldje aan, waar het kindje een soort rammelaar vasthoudt.

Men beweert, dat het een varkensblaas met rauwe erwten voorstelt. Het kan ook een speen zijn. Vroeger was het de gewoonte om kleine kinderen een stukje katoen met maanzaadjes of anijszaadjes (muisjes) te geven om erop te zuigen.

Een ander herkenningspunt is vaak de stempel van het atelier.

Of dit beeldje een stempel heeft is niet te zien, omdat het op een houten voetstukje getimmerd is.

Men probeerde met een goed stuk hout te werken zonder knoest. Zat er toch een knoest in het hout, dan probeerde men deze weg te werken door repen linnen in lijm gedrenkt over de knoest te plakken. Daarna werd het beeldje met een papje van wit krijt en lijm ingewreven. Dat was een goede ondergrond voor de verf. Moest er met goud geverfd worden, dan werden die delen eerst met een rode pasta (bolus) ingesmeerd.

Op hoogtijdagen kreeg Maria een kroontje op van zilver. Ook ons beeldje moet dat kroontje opgehad hebben, gezien de slijtage van de haarband.

Helderziende

De herkomst van het beeldje en hoe het in Baarn is terechtgekomen, is nog steeds een raadsel.

Men schijnt zelfs indertijd geprobeerd te hebben om dit probleem op een weinig wetenschappelijke manier op te lossen door het raadplegen van de helderziende Gerard Croiset.

Volgens pastoor Visscher was de margarinefabrikant van den Bergh (van Van den Bergh en Jurgens) de vorige eigenaar.

Hij zou het gekocht hebben in het Overijsselse Hasselt.

Laten we hopen, dat alle raadsels, die dit prachtige beeldje nu nog omhullen, in de toekomst nog eens worden opgelost.

J.Kruidenier

Deze tekst werd ontleend aan het artikel "Kerkelijk Kunstbezit" van Gerda Visser in het parochieblad Maria Koningin Kerk van mei 1995.

MEDEDELINGEN

Op 23 september 1995 organiseert de Stichting Stichtse Geschiedenis SSG te Utrecht een historische markt in het St. Pieters- en Blokländsgasthuis te Amersfoort. geopend van 10.00 - 1700 uur.

Historische verenigingen, archiefdiensten, uitgeverijen, musea en andere cultureel-historische instellingen richten een marktkraam/tafel in met hun publicaties en informatiemateriaal. Ook de Historische Kring "Baerne" zal hierbij aanwezig zijn.

- Cursussen SSG Veldnamen-onderzoek vindt plaats in Utrecht op 4 maandagavonden sept.- okt '95. Kosten f.75,- inclusief koffie en een syllabus.
- Cursus lokale en regionale geschiedenis: u leert hoe u een onderzoek opzet en organiseert, hoe archieven werken en hoe u daar informatie vindt. 5 dinsdagavonden, te beginnen op 26 sept. om 19.30 uur. Kosten f 90,- inclusief syllabus.
- De Historische Kring "Baerne" houdt een rommelmarkt op vrijdag 3 nov. '95 van 14.00 -21.00 uur en op zaterdag 4 nov. '95 van 10.00 - 16.00 uur in haar eigen verenigingsruimte ingang Burg.Penstraat tussen nr. 2 en 4.
Inbreng van goederen vanaf maandag 18 september, van 10.00-12.00 uur en van 20.00-22.00 uur.
- Cursussen Historische Kring Weesp in Ford Ossenmarkt.
  - A. Cursus Porcelain, woensdagavond, 8-15-22 november, 20.00 uur, kosten f.45.-.
  - B. Cursus Oud schrift, maandagavond, 23 okt. 6-20 nov., 11 dec. '95, 8-22 jan., 8-19 febr. 4 en 18 mrt.1996. aanvang 19.30 uur, kosten f.125,-
  - C. Cursus Hoe woonden onze voorouders, 8-15-22 en 29 jan. en 5 febr. 1996, op maandagavond, kosten f.75.-.

Informatie: de heer C.Draijer. tel 02940-11261 of
Historische Kring "Baerne" 02155-12989.

IN GESPREK MET MEJ. C.TH.J.HENDRIKS, die zevenendertig jaren de familie Hoppe diende.

Na het lezen van een verslag van Lies Luikinga van een telefoongesprek dat zij had met mejuffrouw Hendriks over de familie Hoppe, ben ik bij haar op visite gegaan om nog wat verder te praten.

Zij vertelt:

Ik ben in 1928 in Baarn gekomen als tweede meisje bij de familie Hoppe. Ik was 18 jaar en moest nog alles leren. Ik kwam uit Maarn waar ik bij mijn ouders woonde. Het huis aan de Generaal van Heutszlaan 2, tegenover het buurtstation, nu "De Generaal",

Villa Familie Hoppe aan de Generaal v. Heutszlaan 2

was erg groot. De villa had 18 kamers en op de zolder was nog een dienstbodenkamer met twee bedsteden en één ledikant. Het ledikant kreeg ik. Het was toen moeilijk aan personeel te komen. Men ging liever naar de fabriek. Vandaar dat er veel Duitse meisjes naar Holland kwamen om hier te dienen. Vaak trouwden ze hier ook. De lonen van het dienstpersoneel waren ook niet zo best. Ik verdiende twintig gulden met de kost. Eénmaal in de maand had ik een vrije zaterdag en zondag. "Weekend" heet dat nu op z'n hollands. Dan ging ik zaterdag na de middag op de fiets naar mijn ouders in Maarn. Zondagmiddag moest ik weer op tijd terug zijn om te dekken voor het avondeten. Daar hoorde tafeldienen ook bij. Naatje, het eerste meisje voor de keuken, zij kookte ook, kreeg vijftentwintig gulden. En natuurlijk ook de kost vrij. Maar zij was dan ook veel ouder dan ik. Cobus Degenkamp die uit Soest kwam, was tuinman en er was elke dag een werkster. In de keuken stond een groot kolenfornuis met een bordenwarmer en een groot marmeren aanrecht. Dan had je er ook een liftkamer om het eten naar boven te trekken, twee grote provisie-kamers met een fruitrek, een wijnkelder en een toilet voor het personeel. Er was een emmerhok en in het souterrain stond een ijskast, waar elke dag een halve staaf ijs in kwam. Buiten de keuken was een groot hondehok voor de jachthond van meneer. Meneer Hoppe ging vaak op jacht met z'n vriend Waltman Elpers en Cobus ging mee als drijver. Meneer Hoppe was weduwnaar en had drie dochters, toen hij in 1924 met mevrouw, dochter van de familie Wreesman uit Soest, trouwde. Met haar eerste liefde, meneer

Dit was mevrouw toen ik in 1928 bij haar kwam.

Moorman, mocht ze van haar ouders niet trouwen, want meneer werkte op een plantage in Nederlands-Indië en dat was zó ver weg. Wel waren zij even oud en met meneer Hoppe scheelde zij twintig jaar. Toen hadden ouders nog alles te zeggen. Kom daar nu eens om.

De familie Wreesman woonde in de villa "Groenhof", later het "Oranje-hotel" naast het klooster "Mariënhof". Op de hoek van de Burg. Grothestraat en Nieuwerhoek.

Bij haar huwelijk kreeg Mevrouw de villa aan de Generaal van Heutszlaan als huwelijksgeschenk van haar ouders. Zij gaf haar villa de naam "Mariaheuveel". De vorige eigenaar, de heer Carp van Carps Garenfabriek, had het huis laten bouwen. Omdat hun dochter jong stierf, aan T.B.C., zijn ze naar Amsterdam verhuisd. Zo kwam de villa vrij. Meneer Carp heeft de villa nog enige tijd aan de heer Roling verhuurd, die er een dansschool in hield. Mevrouw heeft zelf geen kinderen gekregen. Ze was een zeer lieve vrouw en ik had altijd een streepje voor gehad boven het andere personeel. Waarom weet ik niet. Ik mocht zelfs met haar mee in de auto naar Amsterdam, als ze inkopen ging doen bij de Bonneterie.

Ik herinner me nog dat ik toen een plissérok van haar kreeg. Mevrouw reed zelf in haar auto, een Studebaker en dan had ze altijd glacé handschoenen aan. Meneer kon niet autorijden.

Ik stond 's morgens om zeven op en Naatje al om half zeven. Zij maakte het ontbijt klaar en ik moest dekken en tafeldienen en meneers jas schuieren. Om acht uur werd er ontbeten en om half negen ging meneer naar Amsterdam met de trein. Het station was vlakbij, hij hoefde alleen maar de straat over te steken.

Daarna ging ik afruimen, stoffen en vloeren boenen met de "knots". Afwassen hoefde ik niet.

Naatje poetste het koper. We hadden in 't werk een hoog gesloten japon met een brede witte kraag en daaroverheen een verpleegstersschort. 's Middags droeg ik een zwart japonnetje met een batisten schortje. We droegen geen mutsje of zo.

Er werden vaak grote diners gegeven. Voor vrienden en zakenmensen denk ik. De firma Kieft, kok en banketbakker uit de Nieuwstraat, verzorgde die en er werden dan extra personeelsleden aangesteld. Ik moest dekken en tafeldienen; kristallen glazen op tafel, prachtig tafelzilver.

In de oorlog moest al het koper ingeleverd worden en de familie had nogal wat koper. Ze leverden niets in en hadden een deel boven op de vliering verborgen in kisten en dozen met "Hoppe" er op. Het meeste hadden ze in het souterrain gezet om onder het terras, dat erg hoog lag, in te graven.

De Villa "Groenhorst" in Soest, later "t' "Oranjestad!"

Op een dag kwamen er vijf tamelijk hoge Duitse officieren in het huis poolshoogte nemen. Ze begonnen het hele huis door te lopen. Daar het souterrain bij erg veel regen vaak onder water stond, was dat nu ook weer het geval, maar het koper stond nog net droog. Toen de Duitsers aanstalten maakten om in het souterrain af te dalen, waarschuwde mevrouw voor het vele water en vroeg of ze eerst niet liever een "Schnaps" lustten. Daar waren ze wel voor te vinden en zo gebeurde het, dat ze rijkelijk volgegooten met "Schnaps" heel opgewekt het huis verlieten met een vrolijk "Auf Wiedersehen". Ja wat wil je nog meer bij de "Jeneverkoning" Hoppe. Voorlopig was het koper gered en het werd alsnog door Cobus de tuinman onder het hoge terras begraven.

Helaas heeft men niets meer van het koper teruggezien, want toen het huis in 1943 door de Duitsers gevorderd werd en wij eruit moesten, hebben deze onder het terras een biljartzaal laten bouwen. Alles is daarvoor uitgegraven en daar zal het koper dus gevonden zijn. Ook het koper op de vliering was weg. Uit onderzoek na de oorlog bleek, dat men de vliering met een vloer versterkt had, dus toen is het koper daar ook gevonden en verdwenen.

Het was nog in het begin van de oorlog en de spertijd was net ingevoerd. Ik was een dagje naar Utrecht geweest en ik kwam 's avonds een paar minuten over acht aan met 't lokaaltje. Te laat dus. Bij 't uitstappen werd ik direct door een paar Duitsers opgepakt en of ik nou al zei dat ik aan de overkant van 't buurtstationnetje woonde, ik moest mee naar 't lyceum in de villa Waldheim. Daar waren nog meer mensen, die waren aangehouden. We werden allemaal naar het politiebureau gebracht, dat natuurlijk veel te klein was. Zo werden door het hele gebouw overal mensen ondergebracht. De volgende morgen heeft mevrouw Hoppe Cobus, de tuinman, met honderd gulden naar het politiebureau gestuurd. Toen mocht ik mee naar huis. 'k Weet nog niet precies hoe dat kon.

In 1943 werd villa "Mariaheuvell", zoals zo veel Baarnse villa's, gevorderd. Wij moesten verhuizen naar de Javalaan, nummer 4 dacht ik, in 't huis achter de dokter, waar de Kettingweg begint. Nu zit de pastorie van de Hervormde kerk erin. Natuurlijk ging ik met de familie mee. Mevrouw kon slecht wennen in zo'n klein huis.

Na de oorlog, toen de Duitsers uit de villa op de Gen. van Heutszlaan vertrokken waren, hebben de Canadezen er nog een tijd gewoond. Daarna was de villa erg uitgewoond en kon de familie er niet meer in terug. Materiaal voor herstel was er voorlopig niet, zodat men nog op de Javalaan bleef wonen.

In 1946 is meneer tijdens de begrafenis van de heer Dries Molzer plotseling overleden. Mevrouw heeft dit verlies niet kunnen verdragen en werd ziek. Ze kreeg erge

reuma en moest verpleegd worden. Ze werd invalide. Toen, in de jaren vijftig, we woonden nog op de Javalaan, kwam er op een middag een meneer boven met een grote bos bloemen. Het was meneer Moorman, haar eerste liefde. Hij was van dezelfde leeftijd als mevrouw. Mevrouw werd toch zó omhelsd. Wat vond ik dat enig. Ik ging maar gauw even weg. Hij is daarna niet meer teruggekomen. Later is Mevrouw opgenomen in de reumakliniek in Nijmegen.

In de vijftiger jaren aan de Javalaan.

Ik was haar verzorgster en mocht daar ook inwonen. Ik heb haar daar een half jaar mogen verplegen, waarna ze weer terug mocht naar de Javalaan. Ze is daar in 1964 gestorven. Ik heb haar tot 't laatst toe verpleegd.

De villa werd in 1950 verkocht. Daar er voor de fabriek van Hoppe geen opvolger was, is de zaak door Heineken overgenomen, onder voorwaarde dat de naam Hoppe gehandhaafd bleef.

Blijkens een advertentie in de Baarnse Courant van maart '87, is de villa in die tijd weer verkocht, na een verbouwing tot "appartementen-villa" in de jaren '82-'83.

Ik heb zo veel mogelijk mejuffrouw Hendriks aan 't woord gelaten en heb dat ingepast in het verslag van L. Luikinga.

B. Stomp

Leliestraat 2

Rustig gelegen hoekwoning met grote schuur, plaatsje en voortuin, v.v. lokale gasverwarming. Ind: entree, hal, toilet, k.k., L-vormige woonkamer, moderne eetkeuken. 1e Verd: 2 slp. kamers, luxe badkamer met douche en v.w., bergvliering. Goede staat van onderhoud, ged v.v. voorzetramen.

Vraagprijs: f 117.500,- k.k.

Lt. Gen. van Heutszlaan 2

In monumentale villa op de parterre gelegen een roy. appartement (ca. 110 m²) met gebruik van tuin, berging, parkeerplaats. Het gebouw omvat 6 app. samengebracht in een Coöp. Vereniging. Ind: entree, woonkamer met serre (ca. 45 m²) met parket en open haard, trap naar souterrain met hal, berging, toilet, badkamer met ligbad, aparte douche en v.w. (wit sanitair), 1 grote en 1 kleine slp.kamer, roy. woonkeuken.

Vraagprijs: f 160.000,- k.k.

JPrins

Makelaardij Stationsplein

Stationsplein 5, Baarn. Tel.: 02154 - 14555

OMGEVINGSONDERWIJS

De wet op de basisvorming in het onderwijs schrijft "omgevingsonderwijs" voor. Het wil de leerlingen in het voortgezet onderwijs kennis bijbrengen, middels gerichte opdrachten en onderzoekjes, van hun directe leefomgeving en dit op zo breed mogelijke basis. Dit betekent dat zij iets moeten weten van de geschiedenis, en de aardrijkskunde van hun streek, de folklore, wat er groeit en bloeit, de economie en de godsdienst.

Docenten in de vakken geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, economie en godsdienst, moeten hierbij ingeschakeld worden. Later volgen ook nog de docenten in de vakken natuur- en scheikunde en techniek.

De meeste van hen ontbreekt het echter nog aan voldoende kennis en ervaring en vooral tijd, om hiervoor geschikt lesmateriaal te maken.

Eind 1994 werd de "Stichting omgevingseducatie Gooi, Vecht- en Eemstreek" opgericht. Zij stelt zich ten doel praktisch lesmateriaal te ontwikkelen voor de docenten, zodat deze hiermee zonder tijdverlies aan de slag kunnen gaan. In november 1995 verschijnt het eerste leerlingenboekje van een streekreeks: "Stad en land tussen Vecht en Eem". Het boekje verschijnt in verschillende versies, t.w. voor het Vbo/Mavo en in een Mavo/Havo/Vwo versie.

De docent introduceert in de klas het onderwerp. In de docentenhandleiding zitten een aantal vrij kopieerbare "Bronnenbrieven". Deze "Bronnenbrieven" bestaan uit opdrachten en onderzoekjes die aansluiten bij het leerlingenboekje.

De leerlingen kunnen nu alleen of in groepjes, zelfstandig de opdrachten en onderzoekjes in hun eigen school- of woonomgeving uitvoeren, buiten schooltijd.

De Stichting heeft voor deze buitenschoolse opdrachten de medewerking gekregen van Musea, streekarchieven, Natuur- en milieuorganisaties en Historische verenigingen. Dus ook van de Historische Kring "Baerne". Yvonne van den Akker en ondergetekende hebben in de afgelopen maanden reeds een bronnenbrief samengesteld over de Pauluskerk. Een volgende bronnenbrief is in voorbereiding. Het betekent ook, dat wij op de kring, bezoek kunnen verwachten van leerlingen, die bij ons iets willen uitzoeken. Uiteraard zijn wij beschikbaar om te helpen.

B. Stomp

HONDERD JAAR ALOYSIUSSCHOOL

Dit jaar viert de R.K.Aloysiusschool haar 100-jarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan verschijnt er een boekje, waarin de belangrijkste gebeurtenissen uit die honderd jaar zijn vermeld. Hier volgt een korte beschrijving van de geschiedenis van de school. Van 1871 tot 1891 is Aloysius Jozefus Franciscus Oosterbaan pastoor van de Nicolaasparochie.

Tijdens zijn pastoraat wordt er tegenover de kerk, tussen Kerkstraat en Achterstraat (de huidige Penstraat), een terrein aangekocht om daar te zijner tijd een lagere school te bouwen.

Sinds de grondwet van 1848 was het onderwijs vrij, d.w.z. dat protestanten en katholieken, zonder toestemming van de gemeente, scholen konden stichten. Wel waren de kosten voor de betrokkenen. Dus wordt er ook een schoolfonds gesticht.

In 1889 besluit de regering tot het geven van een kleine subsidie aan het bijzonder onderwijs, maar als pastoor Oosterbaan in 1891 overlijdt is er nog geen school..

Zijn opvolger, pastoor P.C.Kok, maakt haast met de oprichting ofschoon de financiële middelen nog niet toereikend zijn. In een brief aan de bisschop, gedateerd 31-1-1895, vraagt de pastoor toestemming een beroep te mogen doen op de kerkekas en eventueel het schoolfonds van het aartsbisdom, omdat "de verkeerde tijdgeest, die onder de onderwijzers der openbare school meer en meer veld wint" hem noopt nu reeds een school te stichten.

Na verleende bisschoppelijke toestemming kan met de bouw worden begonnen.

Het gebouw wordt ontworpen door de architect W.G. Welsing uit Arnhem. Tien jaar later is deze ook de ontwerper van de nieuwe Nicolaaskerk, die daar aan de overkant van de school, de oude te kleine kerk zal vervangen. Niet toevallig dunkt me: pastoor Kok was van 1866 tot 1881 in Arnhem kapelaan.

De school heeft drie lokalen, bedoeld voor 200!! leerlingen, en een aangebouwde onderwijzerswoning. Voor een bedrag van 14.000 gulden wordt de bouw door C.Cosijnse aangenomen.

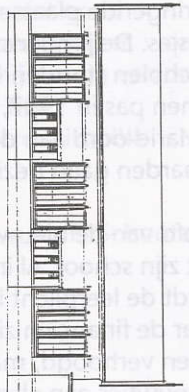
Op 15 oktober 1895 wordt de school geopend. De Gooi-en Eemlander van 19 oktober meldt: Nadat eerst een plechtige H.Mis was opgedragen, is gisterenmorgen de nieuwe R.K. school in gebruik genomen, met 44 leerlingen. Het gebouw ziet er netjes uit. De lokalen zijn frisch en luchtig".

Het gebouw is de voorganger van de huidige Kennedy-mavo. Beter gezegd:

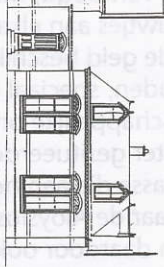
De Kennedy-mavo is de, verscheidene malen verbouwde, oude Aloysiusschool.

De speelplaats lag aan de Penstraat. Daar was ook de ingang. De woning stond aan de Kerkstraat. Ook was daar een schooldeur, maar die werd aanvankelijk alleen 's ochtends na de schoolmis gebruikt. Het gebouw waar de Aloysiusschool nu in zit was er nog niet.

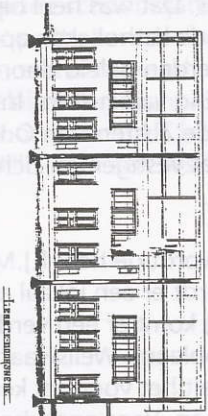
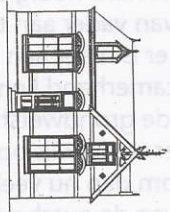
Platteau van den Boven van de St. Jozef School met Aangeworvening te Boven

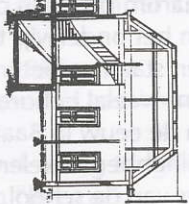
Zijgevel

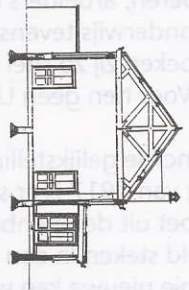
Voorgevel

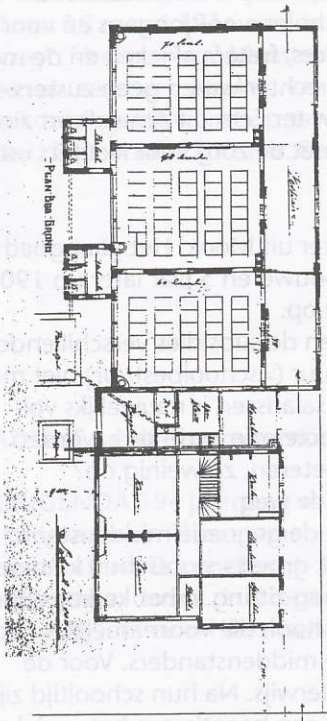
Hoofdgevel

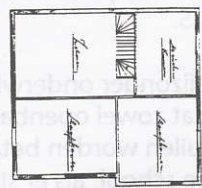
Hoofdgevel

Hoofdgevel

Plan van Boven

M. J. J. J. J.

Baan van 19 april 1895

Stadsingenieur van de St. Jozef School te Boven

Bouwtekening 29 april 1895

Leerplicht

Tot 1921 is de St.Aloysiusschool de enige R.K. lagere school in Baarn. Het is een school voor jongens én meisjes. Dat was heel bijzonder, want in de meeste ons omringende plaatsen hadden de katholieken aparte scholen voor jongens en voor meisjes. De jongensscholen werden geleid door broeders, fraters of leken en de meisjescholen stonden onder leiding van zusters. In Baarn echter waren geen zusters. Die komen pas in 1927, wanneer de Zusters van O.L.Vrouw ter Eem uit Amersfoort zich in Marie-oord aan de Kerkstraat vestigen en zich hier met de zorg voor kleuters en bejaarden gaan bezig houden.

Hoofd van de nieuwe school wordt de heer F.J.M. Becker uit Mook. Het gaat goed met zijn school. Al in 1895 wordt er een lokaal aangebouwd en 5 jaar later (in 1900 wordt de leerplicht ingevoerd) komt er een verdieping op.

Maar de financiën zijn een probleem. Weliswaar worden de subsidies verschillende malen verhoogd, maar toch valt het voor het kerkbestuur (=schoolbestuur) niet mee de touwtjes aan elkaar te knopen. Voor onderhoud en salarissen is nauwelijks voldoende geld beschikbaar. En waarom brengen de collectes die in de kerk worden gehouden, speciaal bestemd om het onderwijs te verbeteren, zo weinig op?

Maatschappelijke ontwikkelingen staan verbetering in de weg.

De beter gesitueerde katholieken - veelal behorend tot de gegoede middenstand, een klasse die aan het begin van de eeuw in Baarn sterk groeit - sturen hun kinderen niet naar de Aloysiusschool. Wel hebben enkelen van hen zitting in het kerkbestuur en zijn daardoor ook bestuurders van de school. Een school, die voornamelijk wordt bezocht door kinderen van boeren, arbeiders en kleine middenstanders. Voor de meesten van hen is het lager onderwijs tevens eindonderwijs. Na hun schooltijd zijn zij vaak hard nodig thuis, of zoeken zij zo snel mogelijk een baantje om het vaak karig loon van vader aan te vullen. Voor hen geen U.L.O. of H.B.S.

Maar er is meer aan de hand.

Langzamerhand komt de financiële gelijkstelling van het bijzonder onderwijs in zicht. Al bij de grondwetsherziening van 1917 is er sprake van, dat zowel openbaar als bijzonder onderwijs op gelijke voet uit de openbare kassen zullen worden betaald. Waarom dan nu veel eigen geld steken in een noodlijdende school, als er straks met geld van de overheid een mooie nieuwe kan worden gebouwd?

Al deze problemen en ontwikkelingen zijn te veel voor pastoor Kok. In een brief van 6 december 1915 aan de bisschop vraagt hij toestemming het bestuur van de school over te mogen dragen aan de St.Vincentiusvereniging: "Genoemde Vereniging is aan schoolzaken niet vreemd, haar leden, waartoe ook al mijn Kerkmeesters behoren, zijn vol ijver en ik geloof niet, dat zij zulks van de hand zouden wijzen".

Het gevolg is dat het bureau der Vincentiusvereniging het toezicht krijgt over de school. Pastoor Kok treedt als voorzitter terug.

Helaas wordt de toestand van "zijn" school niet veel beter, want "de oude ijveraars voor de U.L.O.-school blijven de bestaande school vijandig" schrijft de pastoor in een brief van 18 maart 1916 aan de bisschop, "haar verbetering is hun niet goed genoeg". Verbetering? Meester Becker, een uitstekend en geliefd onderwijzer, wordt gezien als een der oorzaken van de malaise. Per 1 juni 1916 krijgt hij op zijn verzoek eervol ontslag. Hij wordt opgevolgd door de heer H. Schouten uit Tiel. En de U.L.O.-school komt er. Een R.K. Ulo- met een zesklassige lagere school!!!

Wordt vervolgd,

Ph.E. Schouten

DEADLINE kopij decembernummer 15 november 1995

CORRIGENDA 19e jaargang nr. 2 juni 1995:

Samenspraak van Thomasvaer en Pieternel is geschreven door B.Grootendorst-Doornekamp.

Voorgedragen door L. Luikinga en E. v.d. Steeg ter gelegenheid van het 20 jarig jubileum Historische Kring "Baerne".

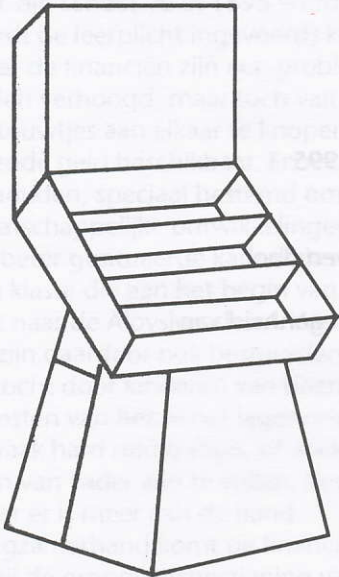
Gueter Staberneck GmbH
Verpackung • Druck • Papier
Königsplatz 10 • 42699 Solingen

Snowroom : Guldenhollen 23 - Baarn
Telefoon : 02184 - 12781
Corr. adres : Postbus 124 - 3740 AC Baarn
Fax : 02184 - 17491

VLASTUIN BV Displays en verpakkingen

- De Groene Displaylijn -

- Monomateriaal, dus milieuvriendelijk kwaliteiten en 100% recyclebaar!
- Display-uitvoeringen zonder veel kartongebruik; hierdoor: - minimale opslagruimte - minder codenummers
- Ideaal voor loonpakkers door eenvoudige handling.
- Na de actie snel plano tot een minimaal pakket!
- De STABERNACK gepatenteerde "one second-display" met aanglijmde voet kan in vele varianten worden uitgevoerd.

Showroom : Guldenhoflaan 23 - Baarn
Telefoon : 02154 - 12761
Corr. adres : Postbus 124 - 3740 AC Baarn
Fax : 02154 - 17491

Gustav Stabernack GmbH
Verpackung • Display • Druck • Beratung

A ADVIESGROEP BAARN G B

*Fiscaal jurist
en
Zakenadviseurs*
Eemnesserweg 12
3741 GA BAARN

Telefoon:
02154-25811

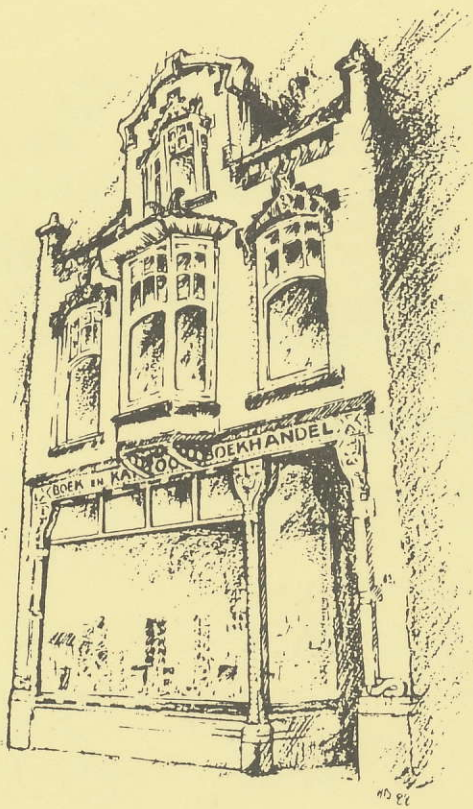
Telefax:
02154-25714

Privé:
02154-12626
035-217289
055-670372

- * FISCAAL-JURIDISCH ADVIES
- * ADMINISTRATIES
- * BELASTINGAANGIFTEN
- * JAARREKENINGEN
- * BEDRIJFS-ECONOMISCH ADVIES

Maakt u vrijblijvend eens een afspraak, ook 's avonds zijn wij voor u bereikbaar.

EEN PERSOONLIJKE BENADERING STAAT BIJ ONS VOOROP.

Sinds 1886

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 12032

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken